Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTES JULIANAS KOKOTES
[*JULIANE KOKOTT*] SECINĀJUMI,
sniegti 2015. gada 25. jūnijā [1]

Lieta C-404/14

Marie Matoušková, tiesas komisāre mantojuma procedūrā

(Nejvyšší soud České republiky (Čehijas Republika) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Regula (EK) Nr. 2201/2003 — Tiesu jurisdikcija, kā arī spriedumu atzīšana un izpilde laulības lietās un lietās par vecāku atbildību — Materiālā piemērošanas joma — Vienošanās par mantojuma sadali starp mantojuma atstājējas laulāto un viņas bērniem, kurus pārstāv likumiskais aizbildnis — Apstiprinājuma tiesā prasība

I – **Ievads**

1. Šajā lietā Tiesa konkretizēs tā dēvētās Briseles II a regulas [2] materiālo piemērošanas jomu "lietās par vecāku atbildību".

2. Principā šīs lietas ietilpst Briseles II a regulas piemērošanas jomā. Taču minētā regula atbilstoši tās 1. panta 3. punkta f) apakšpunktam neattiecas uz "trastiem un mantošanu".

3. Iesniedzējtiesa vēlas zināt, vai 1. panta 3. punkta f) apakšpunktā paredzētais izņēmums ir piemērojams, kad nepilngadīgiem mantiniekiem mantojuma procedūrā tiek iecelts likumiskais aizbildnis, kurš nepilngadīgo vārdā noslēdz vienošanos par mantojuma sadali, kura pēc tam ir jāapstiprina tiesā.

4. Atbildot uz šo prejudiciālo jautājumu, Tiesai tāpat būs iespēja nodalīt Briseles II a regulas un tā dēvētās Mantošanas regulas [3] piemērošanas jomas.

II – **Atbilstošās tiesību normas**

5. Briseles II a regula atbilstoši tās preambulas 5. un 9. apsvērumam attiecas "uz visiem lēmumiem par vecāku atbildību", un tādējādi to piemēro "tās personas vai tās iestādes iecelšanai un funkcijām, kas atbildīga par bērna īpašumu un kas pārstāv bērnu vai palīdz tam, un [..] bērna īpašuma pārvaldīšanai, uzglabāšanai vai atsavināšanai. [..]"

1 — Oriģinālvaloda – vācu.

2 — Padomes 2003. gada 27. novembra Regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu (OV L 338, 1. lpp.).

3 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 4. jūlija Regula (ES) Nr. 650/2012 par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un publisku aktu akceptēšanu un izpildi mantošanas lietās un par Eiropas mantošanas apliecības izveidi (OV L 201, 107. lpp.); par tās spēkā stāšanos un piemērojamību skat. Mantošanas regulas 84. pantu.

6. Briseles II a regulas 1. pantā ir regulēta materiālā piemērošanas joma, un tajā ir paredzēts:

"1. Šo regulu neatkarīgi no tiesas iestādes būtības piemēro civillietās, kas saistītas ar:

[..]

b) vecāku atbildības iegūšanu, īstenošanu, deleģēšanu, ierobežošanu vai izbeigšanu.

2. Lietas, kas minētas 1. punkta b) apakšpunktā, var jo īpaši attiekties uz:

[..]

b) aizbildnību, aizgādnību un līdzīgiem tiesiskiem režīmiem;

c) tādu personu vai iestāžu iecelšanu un funkcijām, kuras ir atbildīgas par bērnu pašu vai viņa īpašumu, pārstāv bērnu vai palīdz viņam;

[..]

e) bērna aizsardzības pasākumiem, kas saistīti ar bērna īpašuma pārvaldīšanu, glabāšanu vai atsavināšanu.

3. Šī regula neattiecas uz:

[..]

f) trastiem un mantošanu;

[..]."

7. Saskaņā ar Briseles II a regulas 2. panta 7. punktu ar jēdzienu "vecāku atbildība" saprot visas tiesības un pienākumus attiecībā uz bērna personu vai bērna īpašumu, kuras fiziskai vai juridiskai personai tiek piešķirtas ar spriedumu, likumu izpildi vai nolīgumu, kam ir juridisks spēks. Turklāt atbilstoši regulas 2. panta 8. punktam "jebkura persona, kam ir vecāku atbildība par bērnu", ir jāuzskata par "personu, kam ir vecāku atbildība".

III – **Pamatlieta un prejudiciālais jautājums**

8. Nīderlandes Karalistē 2009. gada maijā nomira Čehijas valstspiederīgā. Viņu ir pārdzīvojis viņas laulātais un divi kopīgi nepilngadīgi bērni (turpmāk tekstā – "mantinieki"). Mantojuma atstājējas nāves brīdī mantinieki dzīvoja Nīderlandē.

9. 2010. gada aprīlī *Městsky soud v Brně* (Brno pilsētas tiesa) uzsāka mantošanas procedūru, kuras atsevišķu posmu veikšanu uzticēja notārei *Matoušková* kā tiesas komisārei. Pilsētas tiesa iespējamo mantinieku interešu konfliktu dēļ nepilngadīgo bērnu pārstāvībai iecēla arī "*ad hoc* aizbildni".

10. 2011. gada jūlijā mantinieki noslēdza "mantinieku vienošanos" par mantojuma sadali, kurā nepilngadīgos bērnus pārstāvēja viņu *ad hoc* aizbildne.

11. 2012. gada augustā pārdzīvojušais laulātais mantošanas procedūrā norādīja uz jaunu faktu, proti, ka mirušās personas dzīvesvieta viņas nāves brīdī patiesībā esot bijusi Nīderlandes Karalistē, nevis Čehijas Republikā, kā bija pieņemts līdz šim. Viņš arī iesniedza Nīderlandes 2011. gada 14. marta apliecību par tiesībām uz mantojumu (turpmāk tekstā – "mantojuma apliecība"), kas bija izsniegta mantošanas procedūrā Nīderlandē.

12. Ņemot vērā minēto, 2011. gada jūlijā noslēgtā "mantinieku vienošanās" tika grozīta, lai tā atbilstu jau veiktajai mantošanas procedūrai Nīderlandē.

13. 2012. gada augustā tiesas komisāre lūdza Brno pilsētas tiesu apstiprināt "mantinieku vienošanos" attiecībā uz nepilngadīgajiem bērniem.

14. Pilsētas tiesa neapmierināja tiesas komisāres pieteikumu pēc būtības, jo minētie nepilngadīgie ir ilgi dzīvojuši ārpus Čehijas Republikas, kā arī nebija gatava atteikties no jurisdikcijas vai nosūtīt lietu *Nejvyšší soud* (Čehijas Republikas Augstākā tiesa) jurisdikcijas noteikšanai.

15. Ņemot to vērā, tiesas komisāre 2013. gada 10. jūlijā tieši vērsās *Nejvyšší soud* un lūdza tiesu noteikt teritoriālo jurisdikciju "mantinieku vienošanās" apstiprināšanai.

16. *Nejvyšší soud* apturēja tajā notiekošo tiesvedību un uzdeva Tiesai šādu prejudiciālu jautājumu:

"Ja mantinieku vienošanās, ko nepilngadīgu personu vārdā ir noslēdzis aizbildnis, lai tā būtu spēkā, ir jāapstiprina tiesai, vai šis tiesas lēmums ir pasākums Padomes 2003. gada 27. novembra Regulas (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu 1. panta 1. punkta b) apakšpunkta vai 1. panta 3. punkta f) apakšpunkta izpratnē?"

IV – **Juridiskais vērtējums**

17. Tā kā par iesniedzējtiesas norādītajiem faktiem un valsts tiesvedības norisi ir daudz neskaidru jautājumu, vispirms ir jāpārbauda lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pieņemamība.

A – *Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pieņemamība*

18. Pamatojoties uz iesniedzējtiesas norādīto informāciju, Tiesa nevar gūt pilnīgu priekšstatu par attiecīgo mantojuma lietu. It īpaši tas attiecas uz mantošanas procedūru Nīderlandē, par kuras norisi būtībā nav nekādas informācijas.

19. Tiesai nav zināms, kāpēc mantošanas procedūra tika ierosināta ne tikai Čehijas Republikā, bet arī Nīderlandē, un lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu nav arī norādīts, vai nepilngadīgajiem bērniem bija pārstāvis procedūrā Nīderlandē. Nav arī skaidrs, vai Nīderlandes mantojuma apliecībā ir runa par tēva tiesībām vai tomēr arī par bērnu tiesībām, tāpat kā tas, kāpēc pēc mantošanas procedūras veikšanas Nīderlandē vispār bija vajadzīga turpmākā Čehijas tiesas komisāres vai Brno pilsētas tiesas iesaistīšanās.

20. Taču, neņemot vērā šīs neskaidrības, Tiesas rīcībā ir pietiekami daudz informācijas, lai lemtu par valsts tiesas uzdoto jautājumu.

21. Proti, prejudiciālais jautājums ir vienīgi par to, vai lūgtais tiesas apstiprinājums, kas attiecas uz mantošanas procedūrā Čehijā noslēgto "mantinieku vienošanos", ietilpst Briseles II a regulas piemērošanas jomā, un tāpēc tas nav par mantošanas procedūru Nīderlandē.

22. Iesniedzējtiesa ir plaši ilustrējusi Čehijā notikušo mantošanas procedūru, kas ir vienīgais tiesvedības priekšmets, tāpēc lūguma sniegt prejudiciālo nolēmumu faktiskais un juridiskais konteksts Tiesai būs pietiekami skaidrs.

23. Attiecīgo vienošanos spēkā esamības aspekti šajā saistībā gan nav tikuši iztirzāti, taču tos var arī neaplūkot. Proti, iesniedzējtiesai šajā tiesvedības posmā ir jālemj tikai par jurisdikciju. Tādēļ tai ir jāzina, vai Briseles II a regulu var piemērot vai tomēr tā nav piemērojama [4].

24. Tāpēc nav nekādu šaubu, ka prejudiciālais jautājums, kas visbeidzot ir jāizvērtē valsts tiesai, ir būtisks nolēmuma pieņemšanā.

25. Lūguma sniegt prejudiciālu jautājumu pieņemamību neietekmē arī tas, ka uz tiesvedības priekšmetu pamatlietā attiecas tā dēvētā sevišķā tiesāšanās kārtība.

26. Proti, bezstrīdus procedūras, kurās nav paredzēts pieņemt tiesas nolēmumu – kā, piemēram, kad valsts tiesa darbojas kā administratīva iestāde [5], – parasti nav pamats iesniegt lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu. Taču lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu tomēr var būt pieņemams par sevišķās tiesāšanās kārtībā izskatāmu lietu, ja tādā procedūrā, kas patiesībā ir bezstrīdus procedūra, pieteikums tiek noraidīts un tas rada strīdu [6].

27. Ņemot vērā Brno pilsētas tiesas atteikumu, ir jāpieņem, ka tāds ir radies, un lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir pieņemams.

B – *Prejudiciālā jautājuma vērtējums pēc būtības*

28. Uzdodot prejudiciālo jautājumu, iesniedzējtiesa vēlas zināt, vai Briseles II a regula ir piemērojama Čehijas "mantinieku vienošanās" apstiprināšanai vai tomēr ir jāievēro regulas 1. panta 3. punkta f) apakšpunktā paredzētā izslēgšanas klauzula, saskaņā ar kuru "mantošana" neietilpst minētās regulas piemērošanas jomā.

29. Pirmajā brīdī šķiet, ka šī norma neliedz Briseles II a regulu uzskatīt par piemērojamu pamatlietā.

30. Tas tā ir vēl jo vairāk tādēļ, ka no Briseles II a regulas piemērošanas jomas izslēgtā mantošana ir regulējuma priekšmets Mantošanas regulā, kas – ar dažiem izņēmumiem – regulēs "*visus* [7] mirušā atstātā mantojuma mantošanas civiltiesiskos aspektus" [8].

31. Abas regulas jēdzienu ziņā ir savstarpēji papildinošas: Briseles II a regulai nav jābūt pretrunā Mantošanas regulai, jo mantošana ir izslēgta no tās piemērošanas jomas. Un otrādi – Mantošanas regulā nav jāregulē tas, kas jau ir izsmeļoši regulēts Briseles II a regulā.

32. Proti, Mantošanas regula vēl nav piemērojama pamatlietai Čehijā *ratione temporis*, taču tās materiālā piemērošanas joma ļauj secināt, kādu tvērumu likumdevējs piešķir "mantošanas" izslēgšanas kritērijam Briseles II a regulā.

4 — Tāpat lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu priekšmets nav arī jautājumi par to, vai lūgtais apstiprinājums tiesā no juridiskā viedokļa vispār ir nepieciešams un kuri tiesību akti ir piemērojami, tāpēc uz tiem šajā tiesvedības stadijā var neatbildēt un Tiesai tie nav jāiztirzā.

5 — Tā, piemēram, spriedums *Job Centre* (C-111/94, EU:C:1995:340, 9.–11. punkts) par sabiedrības statūtu apstiprināšanu, lai izdarītu ierakstu reģistrā, saistībā ar Itālijas *giurisdizione volontaria*.

6 — Minētais spriedums *Job Centre*, kura 11. punktā ir paskaidrots: "Tikai gadījumā, kad persona, kurai saskaņā ar valsts tiesību aktiem ir tiesības prasīt apstiprinājumu, pārsūdz apstiprinājuma atteikumu – un līdz ar to reģistrācijas atteikumu, var uzskatīt, ka attiecīgo lietu izskatošā tiesa [..] īsteno tiesu varu, kuras mērķis ir atcelt pieteikuma iesniedzēja tiesības aizskarošu tiesību aktu [..]."

7 — Mans izcēlums.

8 — Tā ir teikts Mantošanas regulas preambulas 9. apsvērumā.

33. Kas attiecas uz konkrēto Čehijas "mantinieku vienošanos", šajā ziņā vispirms ir jānorāda, ka tā nav mantojuma līgums Mantošanas regulas izpratnē.

34. Proti, atbilstoši 3. panta 1. punkta b) apakšpunktam mantojuma līgums ir "līgums [..], ar kuru [..] rada, groza vai izbeidz tiesības uz vienas vai vairāku personu, kuras ir līguma puses, gaidāmo mantojumu vai mantojumiem". Taču Čehijas mantošanas procedūrā runa ir nevis par *gaidāmo* mantojumu, bet gan par mantojuma nokārtošanu, kad mantojums *jau ir atklājies* un kad mantinieki noslēdz līgumisku vienošanos.

35. Tomēr atbilstoši Mantošanas regulas 23. pantam tā attiecas ne tikai uz mantojuma līgumiem, bet vispārīgi uz "mantošanu kopumā", tostarp uz "mantojuma dalīšanu".

36. Cik zināms, konkrētā Čehijas vienošanās ir par šādu mantojuma dalīšanu. Tas uzreiz liecina par to, ka arī attiecīgā apstiprinājuma saņemšanas prasība varētu tikt kvalificēta kā saistīta ar mantošanu un kā izslēdzama no Briseles II a regulas piemērošanas jomas atbilstoši tās 1. panta 3. punkta f) apakšpunktam.

37. No saistības ar mantošanu, kāda ir Čehijas apstiprināšanas prasībai, gan nedrīkst pārsteidzīgi un vispārīgi secināt, ka Briseles II a regula tai nebūtu piemērojama.

38. No Mantošanas regulas materiālās piemērošanas jomas atbilstoši tās 1. panta 2. punkta b) apakšpunktam ir izslēgta "fizisku personu tiesībspēja un rīcībspēja" [9], tātad tieši tie tiesību jautājumi, kas tiek aplūkoti pamatlietā, kurā ir runa par nepilngadīgo likumisko aizbildnību un tiesas veiktu viņu likumiskā pārstāvja noslēgtās vienošanās apstiprinājumu.

39. Tātad šajā ziņā nav jābaidās, ka satura ziņā Briseles II a regula būs pretrunā Mantošanas regulas piemērošanas jomai, – tieši pretēji, ciktāl ir runa par fizisku personu tiesībspēju un rīcībspēju, ir jānovērš Mantošanas regulas piemērošanas jomā radusies regulēšanas nepilnība.

40. Tās novēršanai ir jāpamatojas uz Briseles II a regulu. Ar tās palīdzību attiecībā uz strīda priekšmetu pamatlietā – ja "mantošanas" izslēgšanas klauzula 1. panta 3. punkta f) apakšpunktā tiek interpretēta šauri – var izmantot papildinošu un saskaņotu Savienības tiesību noteikumu kopumu.

41. Jau lietā *Schneider* [10] Tiesa ir apstiprinājusi, ka tiesībspēja un rīcībspēja, kā arī ar tiem saistītie pārstāvības jautājumi principā ir jāvērtē atbilstoši autonomiem kritērijiem, neaplūkojot tos kā nepatstāvīgus, iepriekš izlemjamus, uz attiecīgajiem tiesiskajiem darījumiem attiecināmus jautājumus. Šī lieta arī bija par sevišķās tiesāšanās kārtības problēmām, kas gan bija radušās saistībā ar Padomes 2000. gada 22. decembra Regulu (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās [11].

42. Minētajā lietā kādas dalībvalsts "par daļēji rīcībnespējīgu atzīts valstspiederīgais" bija ierosinājis citas dalībvalsts tiesā sevišķās tiesāšanās kārtībā izskatāmu lietu, lūdzot atļauju atsavināt daļu no viņam piederošā zemesgabala, kurš atrodas šajā citā dalībvalstī.

43. Nekustamā īpašuma atrašanās valsts tiesai, kurā bija celta prasība, bija šaubas par savu jurisdikciju lietā, kuru izskata sevišķās tiesāšanās kārtībā, lai gan atbilstoši Briseles I regulas 22. panta 1) punktam lietā, kuras priekšmets ir lietu tiesības saistībā ar nekustamo īpašumu, jurisdikcija ir tās dalībvalsts tiesām, kurā atrodas īpašums.

9 — Šī izslēgšana ir spēkā, "neskarot 23. panta 2. punkta c) apakšpunktu un 26. pantu". Taču abas normas šajā lietā nav piemērojamas – 23. pants attiecas uz spēju mantot, bet 26. pantā tostarp ir regulēta "pārstāvības pieņemamība pēdējās gribas rīkojuma taisīšanai".

10 — Spriedums *Schneider* (C-386/12, EU:C:2013:633).

11 — OV L 12, 1. lpp.; turpmāk tekstā – "Briseles I regula".

44. Tiesa šajā ziņā lēma, ka Briseles I regula *nav* piemērojama tādai sevišķās tiesāšanās kārtībai. Tā esot saistīta ar fizisku personu tiesībspēju un rīcībspēju regulas 1. panta 2. punkta a) apakšpunkta izpratnē un tādējādi esot izslēgta no Briseles I regulas materiālās piemērošanas jomas [12].

45. Tas pats šajā lietā ir jāattiecina uz Mantošanas regulu. Tā kā šī regula arī nav piemērojama fizisku personu tiesībspējai un rīcībspējai, tā neliedz piemērot Briseles II a regulu un šauri interpretēt "mantošanas" izslēgšanas klauzulu 1. panta 3. punkta f) apakšpunktā.

46. Tas pats ir minēts arī Pola Lagārda [*Paul Lagarde*] sniegtajā paskaidrojošajā ziņojumā [13] par 1996. gada 19. oktobra Konvenciju par piekritību, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību sakarā ar vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem (Hāgas konvencija) [14].

47. Lagārda ziņojumam saistībā ar Briseles II a regulas interpretāciju saskaņā ar tās vēsturisko attīstību un sistēmu ir norādoša vērtība attiecīgo regulas noteikumu interpretācijā. Proti, regulas noteikumu par aizgādības tiesībām pamatā ir Hāgas konvencijas sagatavošanas darbi un tie lielā mērā pārklājas. Turklāt regulas noteikumi un atbilstošie konvencijas noteikumi ir jāinterpretē pēc iespējas vienādi arī tādēļ, lai nerastos atšķirīgi rezultāti atkarībā no tā, vai lieta attiecas uz citu dalībvalsti vai trešo valsti [15].

48. Par "mantošanas" izslēgšanu Hāgas konvencijas 4. panta f) punktā, kas atbilst Briseles II a regulas punktam, Lagārda ziņojumā vispirms ir paskaidrots, ka mantojumi esot principā jāizslēdz no konvencijas. Tomēr ziņojumā –, "ciktāl mantojumam piemērojamajos tiesību aktos tiek paredzēta bērna juridiskā pārstāvja iesaistīšanās, [netiek izslēgts, ka] tā nosakāma atbilstoši konvencijai", – tātad tiek atbalstīta mantojumam paredzētā izņēmuma šaura interpretācija.

49. Tā kā Savienības tiesību apsvērumi tam nav pretrunā – kā minēts 37. un nākamajos punktos –, tas pats būtu jāattiecina arī uz Briseles II a regulas interpretāciju un tās izņēmums, kas attiecas uz mantošanu, aplūkotajam "mantinieku vienošanās" apstiprinājumam nebūtu jāpiemēro.

50. Ņemot vērā minēto, pamatlietā prasītais apstiprinājums – un attiecīgās tiesas jurisdikcijas noteikšana – ir jāuzskata par civillietu, kuras priekšmets ir "vecāku atbildības iegūšana, īstenošana [vai] deleģēšana [..]" Briseles II a regulas 1. panta 1. punkta b) apakšpunkta un 2. panta 7. punkta izpratnē.

V – **Secinājumi**

51. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, ierosinu Tiesai uz prejudiciālo jautājumu atbildēt šādi:

Uz nepilngadīgā aizbildņa noslēgtās vienošanās par mantojuma sadali apstiprināšanu tiesā attiecas Regulas (EK) Nr. 2201/2003 1. panta 1. punkta b) apakšpunkts, nevis 1. panta 3. punkta f) apakšpunkts.

12 — Spriedums *Schneider* (C-386/12, EU:C:2013:633, 31. punkts).

13 — Turpmāk tekstā – "Lagārda ziņojums", vācu valodas redakcija pieejama vietnē: http://www.hcch.net/upload/expl34d.pdf.

14 — Hāgas konferences vietnē ir pieejams arī tulkojums vācu valodā: http://hcch.e-vision.nl/upload/text34d.pdf.

15 — Skat. manus secinājumus lietā *Health Service Executive* (C-92/12 PPU, EU:C:2012:177, 17. punkts).